

De jurering

Bij het sluiten van de inzendtermijn van prijzen of open prijsvragen zijn er altijd twee zaken die de direct betrokkenen het eerst willen weten: hoeveel plannen zijn er binnengekomen en wat is de 'opbrengst'. Zo ook met de Gouden Piramide 2006, de Rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap. De werving voor deelname aan deze architectuurronde was fors aangepakt. Niet alleen hadden alle – circa 12.000 – ontwerpers in Nederland via een op naam gestelde kaart de mogelijkheid gekregen uit hun (praktijk)ervaring een 'goede opdrachtgever' voor te dragen, en waren opdrachtgevers en hun organisaties opgeroepen zich aan te melden, ook waren er artikelen in de vakbladen verschenen en advertenties in een groot landelijk dagblad, speciaal om niet-professionele opdrachtgevers op de hoogte te stellen van de mogelijkheden van de rijksprijs. Een prijs die bestaat uit 50.000 euro voor de winnaar en een speciaal ontworpen trofee, tv-documentaires over de genomineerde opdrachtgevers en hun project en een publicatie van de beste projecten van de prijsronde. En uiteraard had er ook de nodige communicatie over de rijksprijs plaatsgevonden langs digitale weg.¹ Maar hoeveel energie er ook gestoken wordt om iedereen te informeren,² het blijft tot vlak voor sluitingstijd altijd de vraag hoeveel mensen ook daadwerkelijk een inzending verzorgen over een recent gerealiseerd (of in voldoende mate verwezenlijkt) project. Het totaal aantal inzendingen op de sluitingsdag 3 maart 2006 was goed te noemen (91 stuks³) en de ingestelde Technische Commissie⁴ – die de inzendingen ter voorbereiding van de jurering rubriceerde en analyseerde – was grosso modo over het resultaat niet ontevreden.

Maar: wat vond de jury?⁵ Hoe was het niveau van de inzendingen? Het is de traditionele openingsvraag bij prijzen en prijsvragen die altijd met enige spanning tegemoet wordt gezien. Zeker op dit moment, omdat er onlangs in de vakbladen enkele omnieuze artikelen waren verschenen die melding maakten van een onverbidelijke neergang in de Nederlandse architectuur na het 'architectonische feest' van de jaren negentig van de vorige eeuw. Zo opende het *Jaarboek Architectuur in Nederland 2004–2005* het voorwoord met de veelzeggende titel: *Game over*. En wijdde het vaktijdschrift *OASE* een heel themanummer aan deze veronderstelde 'architectonische depressie' met de al even veelzeggende titel *After the party* (nr. 67).

Wat vond de jury van 2006? Maar allereerst, wie zaten er in de jury?

De jury van de Gouden Piramide 2006 had de volgende samenstelling:

Mels Crouwel rijksbouwmeester, voorzitter

Karin Laglas directeur Rodamco Nederland

Astrid Sanson directeur Stadsontwikkeling Rotterdam

Liesbeth van der Pol architect

Don Murphy architect

Paul Depla wethouder Nijmegen

Vincent van Rossem architectuurhistoricus

Felix Rottenberg⁶ onder meer oud-directeur De Balie

Ton Idsinga projectleider de Gouden Piramide en jurysecretaris

Voorzitter en secretaris hebben geen stemrecht. De leden van de jury zijn door de minister van VROM benoemd.

De inzendingen

De jury had geen eenstemmig geprofileerd, algemeen oordeel over het kwalitatieve niveau van de inzendingen. Het pakket aan inzendingen – per project bestaande uit visuele documentatie en een beschrijving van het totstandkomingsproces inclusief de kwantitatieve gegevens – had door de open aanmelding het karakter van een steekproef. Men was redelijk content over deze globale afspiegeling van de betere projecten in Nederland, maar ook werd opgemerkt dat er enige gezichtsbepalende voorbeelden, die recentelijk in Nederland waren gerealiseerd, ontbraken. Dat werd betreurd, maar dat is – zo beaamde men – nu eenmaal de consequentie van een open inschrijving waarbij uiteindelijk de opdrachtgever van een project zélf de stap moet zetten een inzending te verzorgen. Dus geen pessimisme bij de jury over een veronderstelde neergang, maar ook geen opgetogen reacties over het totaalpakket.⁷ Bij het beoordelen van de individuele inzendingen lag dit logischerwijs anders. Uitgesproken positief was men over de diversiteit van de inzendingen en over de geografische spreiding van de projecten over bijna geheel Nederland.⁸ Onder de inzendingen bevonden zich gebouwen met zeer verschillende bestemmingen: ziekenhuizen (2), culturele voorzieningen (16), appartementen- en wooncomplexen (24), woon/zorgvoorzieningen (7), scholen (9), winkel- en bedrijfsvestigingen (9), particuliere woonhuizen (13), infrastructurele voorzieningen (5), kantoren (3), een hotel, een stadskantoor en stadshuis en verder op zichzelf staande projecten als een Godshuis, een verplaatsbare prefab koepel en een chimpansee-complex. Meestal betrof het nieuwbouw, maar ook renovatie en restauratie – vaak in samenhang met elkaar – kwam redelijk vaak voor. En soms ook waren het samengestelde projecten, zoals appartementen gecombineerd met een gemeentelijke bibliotheek, winkels en appartementen, woningen met onder meer zorgvoorzieningen. Traditioneel zijn de culturele voorzieningen verhoudingsgewijs goed vertegenwoordigd bij de ingezonden projecten. Dus dat is geen verrassing.

Wat kort bediscussieerd werd, was het punt dat het wellicht lastig is om zeer verschillende projecten, als ingezonden, met elkaar te vergelijken. Na een korte gedachte-

Vincent van Rossem

Paul Depla

Karin Laglas

Mels Crouwel
Voorzitter

Ton Idsinga
Secretaris

Liesbeth van der Pol

Don Murphy

Astrid Sanson

wisseling was de conclusie dat dit toch goed mogelijk zou zijn, omdat de projecten worden beoordeeld op generieke criteria. Namelijk:

- de prestatie van de inspirerende opdrachtgever, omschreven als zijn deskundige, bezielende en creatieve inbreng;
- de architectonische kwaliteit van het resultaat, bepaald door de factoren gebruikswaarde, culturele waarde en toekomstwaarde.

Deze twee criteria zijn in beginsel goed te hanteren onafhankelijk van bijvoorbeeld de grootte van een project. Een omvangrijk project hoeft immers niet per se gecompliceerder te zijn dan een relatief klein project, omdat er vele – ook externe – factoren een rol kunnen spelen bij het tot een goed einde brengen van een project. Zo zou ook tijdens de jurering blijken.

Ook het palet aan opdrachtgevers was redelijk evenwichtig samengesteld: gemeenten (12), projectontwikkelaars (20), schoolbesturen (9), particulier opdrachtgevers (12), stichtingen en overigen (13), bedrijven (8), corporaties (14), instituten (2) en verder een waterschap, een kerkbestuur, een zelfstandig bestuursorgaan en twee architecten die zelf als ontwikkelaar optraden. Ook hier stonden niet alle ‘constructies’ op zichzelf. Opdrachtgevers waren in meerdere gevallen allianties aangegaan, zoals een gemeente met een projectontwikkelaar of een woningcorporatie met een ontwikkelaar.⁹

De opmaat

Na de inleidende bespiegelingen voldeed de jury allereerst aan drie in de Regeling¹⁰ verplicht gestelde vereisten: het aanwijzen van een plaatsvervangend voorzitter,¹¹ het nagaan of juryleden betrokken zouden zijn bij inzendingen¹² en het bepalen welke inzendingen niet voldoen aan de inschrijvingsverplichtingen.¹³ Afgesproken werd dat juryleden die op enigerlei wijze betrokken zijn bij een ingezonden project sowieso niet aanwezig zouden zijn bij de jurybespreking van het desbetreffende project. Mocht een van de projecten kansrijk blijken, dan zou alsnog terugtrekking uit de jury geboden zijn.¹⁴

Relatief weinig inzendingen vielen om procedurele redenen af. Slechts één inzending werd niet toegelaten omdat in het geheel niet was voldaan aan de verplichte inzendingvereisten, twee inzendingen werden doorverwezen naar de volgende ronde, omdat deze inzendingen gekwalificeerd werden als gebiedsontwikkeling (het thema van 2007), en vijf inzendingen waren onvoldoende gereed om beoordeeld te kunnen worden. Wellicht dat deze laatstgenoemde inzenders in 2008 mee kunnen doen met een geactualiseerde inzending, omdat dan ‘architectuur’ weer aan bod is.¹⁵

De rondgang

Na deze noodzakelijke plichtplegingen kon het echte werk beginnen: het bespreken en beoordelen van de inzendingen. Besloten werd alle 91 plannen gezamenlijk na te lopen, in dit geval is dit ook letterlijk bedoeld. De discussies rond de inzendingen konden direct worden aangevat, omdat de juryleden alle inzendingen ruim voor de eerste jurybijeenkomst opgestuurd hadden gekregen. Maar ‘van huis meegenomen’ meningen bleken bij de gezamenlijke beoordeling lang niet altijd houdbaar. Bij enkele projecten ging het er direct geanimeerd aan toe. Afgesproken was om de

verondersteld 'kanslozen' direct aan te wijzen¹⁶ onder de aanname dat bij gewijzigde inzichten in de loop van het jureringsproces hier altijd op kon worden teruggekomen. Twee plannen kregen voorlopig om inhoudelijke redenen een aparte status in verband met de interessante problematiek die met deze inzendingen verbonden is.¹⁷ Bij elk plan werd altijd zowel de inbreng van de opdrachtgever als het eindresultaat bij de beschouwingen betrokken.

Het is vanzelfsprekend ondoenlijk gedetailleerd verslag te doen van deze rondgang langs 91 projecten, daarom wordt er één discussievoorbeeld uitgehaald: de bespreking van het bekende Lloyd Hotel in Amsterdam, een inzending van ontwikkelaar De Principaal. De architectuur is van het bekende Rotterdamse bureau MVRDV. De herontwikkeling van de voormalige jeugdgevangenis in het Oostelijke Havengebied van Amsterdam tot een flamboyant hotel, met een grote differentiatie aan kamers met een eigen karakter, inschakeling van veel jonge (meubel)ontwerpers, badkamers van onder meer Joep van Lieshout, horecavoorzieningen en aandacht voor kunst en cultuur door het opzetten van een 'culturele ambassade'. Bovendien kreeg het gebouw uit 1922 tijdens het ontwerp- en bouwproces de status van rijksmonument, zodat hier extra, specifieke restauratie-eisen uit voortvloeiden. Kortom een zeer compliceerde opdracht, met veel bijkomende facetten.

Unaniem was men lovend over het avontuurlijke en ambitieuze initiatief van Suzanne Oxenaar en Otto Nan om het sombere gebouw om te vormen tot een intrigerend hotel 'voor de cultuur' zoals Amsterdam nog niet bezat. En niet de gemakzuchtige weg in te slaan door in zee te gaan met een hotelketen. Maar over het resultaat liepen de meningen uiteen.

De discussie begon met de vraag: wie was eigenlijk de opdrachtgever? De 'geestelijke ouders' Oxenaar en Nan of de 'officiële' opdrachtgever ontwikkelaar De Principaal. Vergelijkingen werden gemaakt met andere projecten waarbij er ook van zo'n getrapte opdrachtgeverschap sprake is. Bijvoorbeeld bij het Muziekgebouw niet ver daar vandaan, waar de toenmalige directeur van het Centrum voor Moderne Muziek De IJsbreker, Jan Wolff, de instigator en drijvende kracht was, en Hans Gerson namens de gemeente Amsterdam de zakelijke opdrachtgever. En bij de restauratie van Pakhuis De Zwijger – eveneens in de buurt – was er ook sprake van een vergelijkbare situatie. Naar wie moet in zo'n geval de eer gaan? Die vraag kan worden toegespitst door een andere vraag: wie ligt er 's nachts wakker vanwege het project?

Opgemerkt werd: is het niet juist heel goed dat opdrachtgevers als De Principaal – of Stadsherstel in het geval van De Zwijger – dit ondernemen? Dat ze zich opwerpen om een goed, maar kwetsbaar idee te adopteren en vervolgens het aandurven het financiële risico te nemen en borg te staan voor de realisatie? Maar zijn dit nu 'alleen' goede opdrachtgevers of ook echt inspirerende opdrachtgevers? Want de echte inspiratie komt in de genoemde gevallen van de initiatiefnemers. Zo discussiërend – naar aanleiding van het Lloyd Hotel – kwam de jury tot de volgende kwalificaties van opdrachtgevers in dergelijke situaties:

- pionier-opdrachtgevers
- doorzet-opdrachtgevers
- *dealmakers*-opdrachtgevers
- *macher*-opdrachtgevers

Waar maar uit mag blijken dat vaste succesformules niet bestaan en dat elke ontstaansgeschiedenis zijn eigen eisen en omstandigheden creëert. Maar wat wél een constante is bij succesvol opdrachtgeverschap, zo vond de jury, is de aanwezigheid van zogenoemde witte raven: mensen die door hun sterke persoonlijke inbreng een project dragen en kwalitatief opstuwten.

Minder eensgezind was men in het oordeel over het uiteindelijke resultaat van het project. Sommige juryleden vonden de architectonische ingreep om het gebouw radicaal open te breken té geforceerd en niet geslaagd. De zeer te respecteren, formidabele ambities hadden helaas niet tot een bevredigend eindresultaat geleid. De noodzakelijke commerciële *Schwung* – cruciaal om een goedlopend café-restaurant-hotel te starten – zou ontbreken. Andere leden van de jury benadrukten juist de *drive* van de initiatiefnemers en de opdrachtgever om de gebaande paden de verlaten door een keur aan ontwerpers en kunstenaars in te schakelen. De eigenzinnigheid in het omgaan met een pand met een bijzondere historie. De bereidheid risico's te nemen. Met als logische tegenreactie uit de jury: uiteindelijk gaat het erom waar dat alles toe heeft geleid.

Over het eindoordeel werd men het niet eens. Het kwam op stemmen aan. Het bleek dat er onvoldoende steun was om het project 'door' te laten gaan.

Het eerste resultaat

Uiteraard waren er redelijk grote verschillen bij de bespreking van de projecten. Het ene project geeft nu eenmaal meer aanleiding tot debat dan het ander. Maar altijd probeerde de jury tot de kern door te dringen: de combinatie opdrachtgeverschap en eindresultaat.

Toen de rondgang was voltooid, kon de balans worden opgemaakt. De volgende 21 inzendingen gingen vooralsnog door (in willekeurige volgorde):

- Body House, particulier woonhuis, Rotterdam. Opdrachtgever Tijs van Ruiten
- ArtEZ, Hogeschool voor de Kunsten, Arnhem. Opdrachtgever Hogeschool/Willem Hillenius
- Het Bolwerk, appartementencomplex, Utrecht. Opdrachtgever Edwin Oostmeijer
- Muziekgebouw aan 't IJ/BIMHUIS, Amsterdam. Opdrachtgever Gemeente Amsterdam/Hans Gerson/Jan Wolff
- Oogziekenhuis, Rotterdam. Opdrachtgever Oogziekenhuis/Kees Sol en Frans Hiddema
- OAK-dome, Amsterdam/Utrecht. Opdrachtgever De Groep van Steen/Jeannette van Steen
- Geluidswering A2, Utrecht. Opdrachtgever Gemeente Utrecht/Projectbureau Leidsche Rijn
- Woongebouw La Fenêtre, Den Haag. Opdrachtgever Latei Ontwikkeling
- Nolet destilleerderij, Schiedam. Opdrachtgever firma Nolet
- P+R-voorzieningen Zeeburg en Sloterdijk, Amsterdam. Opdrachtgever Gemeente Amsterdam/Dienst IVV Amsterdam
- Scheepvaart en Transport College, Rotterdam. Opdrachtgever STC-Group
- Pompestichting, Nijmegen. Opdrachtgever Pompestichting

- CineMec, Ede. Opdrachtgever Taxon
- Stads kantoor en stadhuis Den Bosch. Opdrachtgever Gemeente Den Bosch
- Chimpanseecomplex, Almere. Opdrachtgever Stichting AAP
- Kantoor en informatiecentrum Afvalzorg, Nauerna. Opdrachtgever NV Afvalzorg Holding
- Vier villa's, Rhenen. Opdrachtgever Paul de Ruiter/kopers
- Dagverblijf ouderen, Maastricht. Opdrachtgever Servatius Woningstichting
- Het Torentje, Groningen. Opdrachtgever W. Versteegh van Wijk
- Follies Dorst, Oosterhout. Opdrachtgever Staatsbosbeheer
- Bezoekerscentrum Kamp Vught. Opdrachtgever Stichting Nationaal Monument Kamp Vught

Trechteren

Bij het begin van de tweede jurydag lag de lijst met bovenstaande 21 kandidaten voor. Daar werd met frisse blik nog eens kritisch naar gekeken. Vooral in relatie tot de afvallers. De vraag was, wilde de jury een (voorlopig) afgefallen project alsnog 'terughalen'?

Eén jurylid nam inderdaad het initiatief om een afgefallen project voor te dragen voor de 'lijst van 21'. Het betrof het Spoorwegmuseum. En de aangevoerde argumentatie ontving na een nieuwe bespreking voldoende steun bij de overige juryleden om de inzending alsnog te promoveren. Maar het bleef bij dit ene geval.

Vervolgens werden plenair alle 22 inzendingen opnieuw langsgelopen en wederom besproken. Soms met redengevingen en invalshoeken die gradueel verschilden van de vorige ronde. Maar daarna was onverbiddelijk de vraag aan de orde: welke vijf projecten hebben de voorkeur van de individuele juryleden?

De onafhankelijk van elkaar uitgebrachte stemmen leverden de volgende 'stand' op:

- Zes stemmen: Scheepvaart en Transport College Rotterdam
- Vier stemmen: ArtEZ Arnhem, OAK-dome Amsterdam/Utrecht, CineMec Ede
- Drie stemmen: Het Bolwerk Utrecht, Muziekgebouw Amsterdam
- Twee stemmen: Oogziekenhuis Rotterdam, Geluidswering A2 Utrecht, Het Torentje Groningen
- Eén stem: Body House Rotterdam, P+R-voorzieningen Amsterdam, Stads kantoor Den Bosch, Chimpanseecomplex Almere, Afvalzorg Nauerna

(Voor het oordeel van de jury over bovenstaande, afzonderlijke projecten¹⁸, p. 62 e.v.)

De voorzitter stelde met nadruk dat dit stemmenoverzicht geen min of meer formele status had, maar slechts een middel was om de discussie aan te scherpen en de voorkeuren te profileren. De jury nam hoe dan ook ruim de tijd om het resultaat van deze tweede ronde goed in ogenschouw te nemen. Hoe zat het met de opdrachtgevers?

Welke 'typen' zaten bij de veertien overblijvers? Instituties, gemeenten, stichtingen, ontwikkelaars/bedrijven en particulieren. Opvallend afwezig: de corporaties.

Er ontspon zich een discussie over de gewenste samenstelling van de genomineerde projecten. Moesten ze een afspiegeling vormen van bovengenoemde opdrachtgevers?

Met als consequentie dat gemeentelijke projecten met elkaar vergeleken moesten worden en particuliere projecten onderling, et cetera. Een heilloze weg was al snel

de conclusie. Het ging er simpelweg om om op basis van de reglementen de beste drie, vier of vijf projecten te kiezen, en aldus te nomineren. In het uiterste geval zou dat dus kunnen betekenen dat er bijvoorbeeld vier gemeentelijke projecten zouden worden genomineerd. Deze mogelijke consequentie werd zonder meer aanvaard. *That the best may win.* Dat was en bleef het leidende credo.

Advocatenronde

Om de stevigheid van de gemaakte keuzes te testen en niet in de valkuil te trappen van een quasi-automatisch lineair afvalproces, werd er nu een 'advocatenronde' ingelast. Alle juryleden konden pleidooien houden voor hun uitgesproken favoriet uit de groep van veertien in een poging de overige leden van de jury te overtuigen dat ze het bij hun eerder gemaakte keuze geheel bij het verkeerde eind hadden. Een impressie van de pleidooien.

In een kruidig betoog pleitte een jurylid voor Het Torentje in Groningen. Een opmerkelijk voorbeeld van het veelbesproken particulier opdrachtgeverschap. Maar nu eens geen retroarchitectuur of moderne folklore maar een origineel ontwerp, dat met veel inzet tot stand was gebracht. Een fantastisch voorbeeld dat deze (vanuit de architectuurhoek veel bekritiseerde) trend wel degelijk oorspronkelijk werk kan opleveren. Dat was zeker een prestatie beaamde een ander jurylid, maar dat stak toch mager af bij de (bijna heroïsch te noemen) operatie van het Oogziekenhuis in Rotterdam. Om tegen de fusiestroom in een specialistisch, sectoraal ziekenhuis op te zetten en om in die lastige medische-zorgwereld ook nog eens op eigenzinnige wijze de architectuur en de beeldende kunst erbij te betrekken, dat is zonder meer heel bijzonder.

Maar gaat het hier niet 'alleen' om een goede, innovatieve organisatie die een gepaste huisvesting creëert? Is de geluidswerende voorziening langs de A2 bij Utrecht, met het incorporeren van een geluidsscherm, het Cockpitgebouw en The Wall in een geluidswal, niet veel meer grensverleggend? Zeker als men het doorgaans behoudende beleid van Rijkswaterstaat daarbij betreft? Zo bracht weer een ander jurylid daartegen in. Bovendien wordt daar architectonisch een topprestatie geleverd en heeft de gemeente Utrecht heel verstandig het feitelijke opdrachtgeverschap overgelaten aan het Projectbureau Leidsche Rijn.

Maar dat zijn professionals, daar mag men goed werk van verwachten. Dat is hun taak en opdracht. Dit ligt heel anders bij de totstandkoming van Het Bolwerk, het appartementencomplex van architect bOb van Reeth in Utrecht. Daar heeft een journalist zich ontpopt als een zeer betrokken ontwikkelaar door in zijn eigen droom te blijven geloven. Hij creëerde 'uit het niets' zijn eigen opdracht. De geleverde prestatie door deze 'particulier' Edwin Oostmeijer is veel hoger aan te slaan dan die van de groep specialisten van de Leidsche Rijn, hoe goed het werk ook is dat zij leveren, werd daar weer tegen ingebracht.

Zo golfde de discussie geruime tijd op en neer waarbij de meeste projecten van de 'lijst van 14' de revue passeerden.

Kanshebbers en genomineerden

Uit de discussie kon worden opgemaakt dat er in wezen negen serieuze kanshebbers waren om genomineerd te worden: ArtEZ, Het Bolwerk, het Scheepvaart en Transport College, het Muziekgebouw, de geluidswerende voorzieningen bij de A2, het Oogziekenhuis, de OAK-dome, het stadskantoor in Den Bosch en CineMec. De aanwezige juryleden¹⁹ gingen in deze fase van de besluitvorming over tot het opnieuw inlassen van een stemronde, waarbij drie, vier of vijf voorkeurstemmen konden worden uitgebracht. Het resultaat was een kopgroep van drie: het Oogziekenhuis, de geluidswerende voorzieningen bij de A2 en het Scheepvaart en Transport College. Deze projecten waren door hun afgetekende voorsprong zonder meer genomineerd. Zij werden gevolgd door drie projecten met evenveel stemmen: Het Bolwerk, het Muziekgebouw aan 't IJ/BIMHUIS en de OAK-dome. Eerst werd nu de discussie gevoerd over het aantal nominaties. Reglementair waren drie, vier of vijf nominaties mogelijk. Bij drie waren de juryleden dus in één keer klaar. Maar principiëler was de vraagstelling: hoeveel nominaties 'verdienen' de inzendingen van deze prijsronde. Het antwoord was ondubbelzinnig: vijf. Dus moest er nóg een keuze worden gemaakt, namelijk tussen twee van de laatstgenoemde drie. Het was snel duidelijk dat Het Bolwerk door zou gaan als het tot een keuze zou komen. Het ging dus om een weging tussen het Muziekgebouw aan 't IJ/BIMHUIS en de OAK-dome wat betreft de te verdienen laatste nominatieplaats. Het werd het Muziekgebouw. De argumentatie was dat Jeannette van Steen weliswaar een enorme prestatie had geleverd om als leider van een theatergezelschap met de architecten Shigeru Ban en Mick Eekhout een dergelijke *prefab dome* te realiseren, maar dat de architectonische prestatie bij het Muziekgebouw toch niet gelijkwaardig is aan de op zichzelf mooie, maar qua opzet eenvoudige *space frame*-constructie van de koepel, al zijn de kokers heel gedurfd van karton. De geleverde prestatie bij het Muziekgebouw, de complexiteit en omvang van de opgave in ogenschouw genomen, werd met andere woorden aanzienlijk hoger aangeslagen. Ter afsluiting stelde de voorzitter nog de formele vraag of de juryleden zich konden vinden in de keuze van deze vijf genomineerden. De instemming was unaniem.

Excursie

Het is voor elke jury plezierig om gezamenlijk de genomineerde projecten,²⁰ waarover zolang is gediscussieerd, te bezoeken en ter plekke toelichtingen te krijgen van de opdrachtgevers of hun directe medewerkers. Zo ook voor de jury van de Gouden Piramide 2006. Projecten komen echt tot leven, details vallen op, vooronderstellingen worden getoetst aan de realiteit en een dieper inzicht wordt verworven over de op papier vaak lastig te duiden drijfveren bij de totstandkoming van projecten. En door het stellen van kritische vragen wordt het beeld van de geleverde prestaties steeds scherper. Maar ook de onderlinge gesprekken in de bus en de bestudering van extra meegegeven informatie als boeken, *powerpoint-prints* en folders dragen bij aan het intensiveren van het beoordelingsproces.

Soms ook is het bezoek aan een project en het horen van de toelichting op het realisatieproces, aanleiding voor een stevige discussie in de bus over een onderwerp dat

gerelateerd is aan een zojuist bezocht project. Zo'n onderwerp was: het functioneren van welstand in Nederland. Na het bezoek aan de geluidswal, met het Cockpitgebouw en The Wall, langs de A2 bij Utrecht, werd de rol van welstand besproken bij de totstandkoming van het totaalontwerp. Uit de mondelinge toelichting was duidelijk geworden dat het opdelen van de geluidswal in verschillende segmenten een uitdrukkelijke wens was van welstand. De meerderheid van de jury had juist een voorkeur gehad voor een ontwerp 'uit één hand'. De conclusie werd dan ook getrokken dat door het accepteren van deze welstandseis de architectonische kwaliteit van de inzending (vermoedelijk) aan kwaliteit had ingeboet. En toen bij het volgende bezochte project, Het Bolwerk, eveneens de rol en invloed van commissies niet positief werd ervaren, was er niet veel voor nodig dit onderwerp in een bredere context uitgebreid te bespreken. Daarbij werd ook gebruikgemaakt van voorbeelden uit de beschrijvingen van de andere inzendingen, waarbij de rol van welstand ook meerdere malen – negatief en positief – figureerde.

Men wist het debiteren van algemeenheden te vermijden. Geconstateerd werd dat er in Nederland grote verschillen zijn in de kwaliteit van welstand. Grote steden als Groningen en Rotterdam werden genoemd als positieve voorbeelden. Maar vooral bij veel middelgrote gemeenten is het – ondanks de onlangs doorgevoerde modernisering van welstand ('op nieuwe leest') – nog steeds niet goed gesteld. Enkele juryleden waren voorstander van een resolute afschaffing van deze 'architectuurpolitie', of in ieder geval het aanstellen van veel meer supervisoren. Door de directe, persoonlijke aanspreekbaarheid van zo'n 'gebiedsintendant' werd dit als formule verre geprefereerd boven de huidige commissiepraktijk, de goede uitzonderingen niet te na gesproken. Met andere woorden, ook na de onlangs doorgevoerde verbeteringen in de opzet van welstand is dit nog steeds een instituut dat niet op algemene instemming en waardering kan rekenen. In ieder geval bij het grootste deel van deze jury.

Eindoordeel

In het Groothandelsgebouw in Rotterdam vond de slotzitting van de jury plaats. De taak was op zichzelf overzichtelijk: het aanwijzen van de voor te dragen winnaar van de Gouden Piramide 2006.²¹ Er werd begonnen met een rondje langs de juryleden, waarbij iedereen zijn eindoordeel gaf over alle vijf de genomineerde opdrachtgevers en hun project.

Aan het eind van de referaten moest men evenwel beargumenteerd twee favoriete kandidaten voor de prijs noemen. Het resultaat liet aan duidelijkheid niets te wensen over. Zij het dat er twee absolute favorieten uitsprongen, in plaats van één. Het zou gaan tussen het Scheepvaart en Transport College van de STC-Group in Rotterdam, van de architecten Neutelings en Riedijk, en Het Bolwerk in Utrecht, het appartementencomplex van Edwin Oostmeijer Projectontwikkeling bv, van AWG Architecten/ bOb van Reeth. Zoveel was duidelijk.

Buiten de twee kreeg alleen de geluidsvoorziening langs de A2 nog een stem.

De finale werd bepaald door de keuze tussen de twee genoemde inzendingen.

Met praktisch evenveel stemmen. Dat kon wijzen op een moeizame, laatste beslissing die nog in het verschiep lag. Maar verrassenderwijs was dit niet het geval. Want bijna

unaniem kozen de juryleden – wederom op basis van een afweging van argumenten tussen de twee – voor Edwin Oostmeijer met Het Bolwerk in Utrecht. Ook de enige twijfelaar kon zich daar uiteindelijk in vinden. (Voor het respectievelijke juryoordeel: p. 62 en 70)

De jury machtigde de voorzitter daarom de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer te adviseren de Rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap, de Gouden Piramide 2006, toe te kennen aan Edwin Oostmeijer Projectontwikkeling bv.

- 1 Onder meer via de website: www.goudenpiramide.nl.
- 2 De ontvangst van de inzendingen en het verstrekken van informatie werd verzorgd door Architectuur Lokaal in Amsterdam, het onafhankelijke landelijke kennis- en informatiecentrum voor cultureel opdrachtgeverschap in Nederland.
- 3 Ook enkele inzendingen die 'doorgeschoven' waren door de jury's uit 2003 en 2004 maakten hiervan deel uit.
- 4 Deze Technische Commissie bestond uit: Max Risselada (emeritus hoogleraar bouwkunde TU Delft), Indira van 't Klooster (Architectuur Lokaal) en Ton Idsinga (secretaris jury).
- 5 De jury kwam op 10 en 12 april 2006 bijeen in Loods 6 te Amsterdam ter beoordeling van de daar tentoongestelde inzendingen.
- 6 Trok zich op 12 april terug uit de jury wegens betrokkenheid bij de totstandkoming van een van de inzendingen, namelijk het Muziekgebouw aan 't IJ/BIMHUIS.
- 7 Zie ook Jaap Huisman, p. 23 e.v. van dit boek.
- 8 Alleen uit de provincie Drenthe was geen inzending ontvangen.
- 9 Waardoor er enkele dubbeltellingen zijn.
- 10 De Regeling de Gouden Piramide, Rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap, is gepubliceerd in het Staatsblad op 13 maart 2003. Bij het te perse gaan van dit boek was de datum van publicatie van het wijzigingsbesluit nog niet bekend
- 11 Plaatsvervangend voorzitter werd Astrid Sanson.
- 12 Karin Laglas was professioneel betrokken bij het project van Ontwikkelingscombinatie Almere Hart cv en Felix Rottenberg bij de projecten Muziekgebouw aan 't IJ/BIMHUIS en WiMBY! Alhoewel zonder stemrecht meldde voorzitter Mels Crouwel als particulier architect betrokken te zijn geweest bij het project Zilverparkkade in Lelystad en de uitbreiding van WTC Schiphol. Secretaris Ton Idsinga ten slotte was in een vroeg stadium betrokken bij het Muziekgebouw aan 't IJ/BIMHUIS.
- 13 Zie de lijst met ingezonden projecten, p. 164 e.v.
- 14 Felix Rottenberg zou zich om deze reden tijdens de tweede jurydag terugtrekken.
- 15 Met ingang van de Gouden Piramide 2006 zijn bij toerbeurt de jaarlijkse thema's van de prijs: 'architectuur' en 'gebiedsontwikkeling'.
- 16 Vonden minder dan vijf juryleden dat een plan 'erin moest blijven', dan viel een inzending – in ieder geval voorlopig – af.
- 17 De projecten 'Hutje op de hei' en 'Huisjeshuis'.
- 18 Ook het Spoorwegmuseum hoort hierbij op grond van de aangevoerde argumentatie. Jurylid Felix Rottenberg onthield zich uiteraard van stemming met betrekking tot het Muziekgebouw.
- 19 Jurylid Paul Depla kon helaas de discussie op de tweede jurydag niet bijwonen. Bij de eindafweging werd zijn mening correctheidshalve dan ook niet meegewogen. Was dit wel gebeurd, dan was het resultaat overigens hetzelfde gebleven.
- 20 De excursie vond plaats op 17 en 18 mei 2006.
- 21 De jury adviseert, de minister van VROM kent de Rijksprijs toe.

Edwin Oostmeijer Projectontwikkeling bv *Het Bolwerk in Utrecht*

Ontwerpers Architectuur bOb van Reeth, Christine de Ruijter, Jan Verrelst/AWG Architecten

Landschapsarchitectuur Harm Veenenbos, Martijn Al/Veenenbos en Bosch landschapsarchitecten

Aannemer Bouwonderneming Van Bekkum/Hooglanderveen bv **Planvorming en realisatie** 1996–2006

Juryoordeel

‘Een journalist werd projectontwikkelaar.’ Zo kenschetste inzender/opdrachtgever Edwin Oostmeijer op even bondige als objectieve wijze zijn rol bij de totstandkoming van het appartementencomplex Het Bolwerk in Utrecht. Het verhaal van de totstandkoming bleek echter een ‘spannend jongensboek’, zo werd in de jury opgemerkt. De beschrijving van het allereerste idee – het herkennen van een gecamoufleerde Duitse bunker op het Servaasbolwerk in hartje Utrecht als ‘ideale’ bouwlocatie – tot aan de uiteindelijke verwezenlijking van zijn architectonische droom, is een soms onthutsend relaas vol hindernissen, tegenwerkingen, bedreigingen – inclusief een kogelbrief –, de ontnuchterende inbreng van zogenaamde vakdeskundigen en benauwd conservatisme. Maar ook van architectonisch plezier. Het voorbereidings- en bouwproces van tien jaar is eerder te kwalificeren als een taaie strijd, dan als het verwezenlijken van een (bouw)plan met de gebruikelijke moeilijkheden. Hier is zonder meer sprake van een enorme prestatie. Zo’n vasthoudende, onverschrokken inzet komt men niet gauw tegen. Zeker als bedacht wordt dat Oostmeijer zich het metier van opdrachtgever in de bouw ook nog eens ‘werkende weg’ moest eigen maken. ‘Inspirend’ is wel het minste wat men over zijn opdrachtgeverschap kan zeggen. Het is bovenal persoonlijk en moedig. Niet alleen de geschiedenis van de totstandkoming, maar ook het resultaat is opmerkelijk. In zijn toelichting openbaarde Oostmeijer zich direct als een natuurtalent met een uitstekend ontwikkeld architectonisch gevoel. Zo wist hij direct dat het gebouw op die prachtige lommervolle plek aan de rand van het Zocherpark een ‘ingetogen’ gebouw moest worden. Ook de bijpassende, paarsachtige gevelsteen koos hij zelf. En in de architectenkeuze toonde hij zich al even trefzeker: bOb van Reeth van AWG Architecten. Oorspronkelijk waren niet alle juryleden even overtuigd van de architectonische kwaliteit van het project. Maar het bezoek maakte korte metten met de aanvankelijke bedenkingen. In de nabeschouwing bracht een jurylid zijn enthousiasme als volgt onder woorden: ‘Het complex is zo subtiel, zo mooi gedetailleerd, zo verfijnd.’ Anderen roemden de geweldige situering in de omgeving en de rust die het geheel uitstraalt. Geconcludeerd moet worden dat zowel de geschiedenis als het eindresultaat van Het Bolwerk haarfijn illustreert waar de Gouden Piramide – als opdrachtgeversprijs in de architectuur – voor stáát. Een inspirerende opdrachtgever die in nauwe samenwerking met de architect ware architectonische kwaliteit weet te bereiken.